

Τα Πάθη που δεν ανήκουν στην Πτώση και η παρεξηγημένη έννοια τού κακού.

του π. Στεφάνου Φρήμαν.

Το λεγόμενο «πρόβλημα του κακού» έχει επιβάλλει μια διαρκή ενασχόληση στην κουλτούρα μας.

Θυμάμαι στα πρώτα χρόνια σπουδών μου στην φιλοσοφία, πως το αίνιγμα αυτό το χρησιμοποιούσαν ως «χαριστική βολή» στην εκλογικευμένη επίθεση κατά της υπάρξεως του Θεού. «Όχι μόνο δεν υπάρχει ο Θεός, αλλά δεν είναι καν καλός.» Τον καημένο τον Θεό... Όλα αυτά γίνονται ακόμα πιο δηκτικά στον αναπαυτικό μας κόσμο της σύγχρονης ευημερίας, όπου οι παραμικρές αποτυχίες θεωρούνται πως ξηλώνουν ολόκληρο το σύμπαν. Οι Πατέρες της Εκκλησίας δεν ήσαν ξένοι στο φαινόμενο του πόνου. Αρκετοί ήσαν θύματα βασανιστηρίων και διωγμού. Ζούσαν σε εποχή με υψηλό ποσοστό βρεφικής θνησιμότητας, όπου στην ηλικία των 50 ήσουν «γέρος», και όπου η παραμικρή ασθένεια (με τα σημερινά κριτήρια) μπορούσε να αποβεί μοιραία. Η ζωή ήταν όντως «κτηνώδης και βραχεία».

Το κακό ήταν ανέκαθεν σοβαρό ζήτημα, και συζητείτο προσεκτικά στην διαδρομή της διδασκαλίας της Εκκλησίας. Στις μοντέρνες συζητήσεις συχνά κατανοείται ανεπαρκώς - όπως γίνεται και σε μερικές από

τις πλέον σοβαρές όψεις των κλασικών Χριστιανικών θεμελίων. Ένα από αυτά τα θεμέλια, το οποίο παραμένει απόλυτα ουσιώδες, είναι η Χριστιανική βεβαιότητα του καλού της Δημιουργίας. Θα παραθέσω εδώ μια μικρή περίληψη της κλασικής διδασκαλίας, καθώς και μια πρόταση για να σκεφθούμε ποιά θεωρούμε εμείς «κακά πράγματα» μέσα στον κόσμο. Ίσως το πιο χτυπητό από τα προτεινόμενά μου να είναι αυτό που ονομάζω «πάθη που δεν ανήκουν στην Πτώση».

Ο Θεός δημιούργησε όλα όσα υπάρχουν – εκ του μηδενός. Έτσι, όλα όσα έχουν οντότητα είναι απόλυτα εξαρτημένα από τον Θεό για την αρχική τους ύπαρξη καθώς και για την συνεχιζόμενη ύπαρξή τους. Όχι μόνο τα έφερε σε ύπαρξη, αλλά συνεχίζει και να τα συντηρεί. Όλα όσα δημιούργησε ο Θεός ήταν/είναι «καλά λίαν». Τίποτε δεν είναι «κακό», απλώς δυνάμει της υπάρξεώς του.

Το κακό δεν είναι ένα «κάτι», ή μια «ύπαρξη». Το κακό είναι μια κατεύθυνση – στην πραγματικότητα είναι μια λανθασμένη κατεύθυνση. Όλα όσα έχουν δημιουργηθεί έχουν – ως μέρος της υπάρξεώς τους – τον σκοπό και την κατεύθυνσή τους. Αυτό είναι το «τέλος» τους – το τελικό σημείο τους. Το κακό δεν είναι τίποτε άλλο παρά η απόκλιση από το τέλος ή το τελικό σημείο της υπάρξεώς μας. Έχοντας μελετήσει το θέμα, οι Πατέρες λένε πως το κακό δεν έχει ύπαρξη. Δεν είναι ο,τιδήποτε, ούτε είναι «τίποτε». Το «είναι» δεν είναι κατηγορία που ισχύει για το κακό. Το κακό είναι μονάχα μια κατεύθυνση, μια κίνηση. Είναι η κίνηση των καλών πραγμάτων προς την λανθασμένη κατεύθυνση.

Έχοντας αυτό υπ' όψιν, δυνάμεθα να βλέπουμε το κάθε τι μέσα στον κόσμο μας και να αναλογιζόμαστε την σωστή κατεύθυνσή του καθώς και το καλό της υπάρξεώς του. Ορισμένες φορές αυτό καταντά επίπονη άσκηση, δεδομένων των τραυμάτων που κουβαλάμε, από τα δικά μας τα πάθη αλλά και των άλλων.

Για παράδειγμα, δεν υπάρχει τίποτε το «κακό» σε ένα βακτήριο. Μάλιστα, υπάρχουν περισσότερα βακτήρια μέσα στο ανθρώπινο πεπτικό σύστημα, από τα κύτταρα που υπάρχουν μέσα σε ολόκληρο το ανθρώπινο σώμα. Η χώνεψη και όσες άλλες διαδικασίες είναι αναγκαίες για την ανθρώπινη ύπαρξη θα ήσαν αδύνατες χωρίς την συνεχή, υγεία ύπαρξη ορισμένων βακτηρίων μέσα στο έντερό μας. Με αυτό το είδος βακτηρίων έχουμε μια συμβιωτική σχέση. Το «καλό» τους είναι εύκολα κατανοητό.

Από την άλλη, υπάρχουν βακτήρια που είναι θανατηφόρα για τον άνθρωπο. Η βακτηριακή πνευμονία είναι φονιάς. Αλλά η ζωή και η φύση της βακτηριακής πνευμονίας δεν διαφέρει από αυτά των ωφέλιμων βακτηρίων μέσα στο έντερό μας. Στο μόνο που διαφέρουν είναι η διεστραμμένη κατεύθυνση ή κίνησή τους στην πνευμονία. Τα βακτήρια στην αρρώστια αυτή κάνουν τα ίδια πράγματα που κάνουν τα βακτήρια μέσα στο έντερό μας, αλλά το κάνουν με λανθασμένο τρόπο, την λάθος στιγμή, και προς λάθος κατεύθυνση. Και σε σκοτώνουν.

Δεν έχει κανένα έμφυτο κακό η ανθρώπινη ελευθερία. Είναι δώρο του Θεού. Και όμως, χρησιμοποιούμε αυτή την ελευθερία σε κινήσεις βίας και φόνου και ένα σωρό άλλα κακά πράγματα. Η ελευθερία δεν είναι ένα «κακό» (αν και πολλοί θα περιόριζαν την ελευθερία προκειμένου να υπάρξει λιγότερη βία). Αυτό που είναι κακό δεν είναι η ελευθερία, αλλά η κατεύθυνση που αυτή ακολουθεί.

Θα προσπαθήσω εδώ να προσεγγίσω κάτι «μεγαλύτερο». Προτείνω να αναλογισθούμε αυτό που ονομάζω «πάθος που δεν ανήκει στην Πτώση»:

Επειδή συχνά το «πάθος» που μας συμβαίνει στον κόσμο αυτό είναι το αποτέλεσμα κακών ενεργειών και παραμορφωμένων κατευθύνσεων, μπορούμε να συμπεράνουμε πως πρόκειται για έμφυτο κακό. Κατανοούμε με ένα ορισμένο τρόπο, είναι αλήθεια. Εάν – με τον όρο «πάθος» – εννοούμε μόνο την περιγραφή μιας κίνησης που αποτελεί απόκλιση από το σωστό τέλος ενός πράγματος, τότε ο όρος αυτός είναι συνώνυμος με την κίνηση που ονομάζουμε «κακό».

Και όμως, ο όρος «πάθος» φαίνεται να έχει και άλλη έννοια από αυτήν. Για παράδειγμα, ο Απόστολος Παύλος εύχεται: **«του γνώναι αυτόν και την δύναμιν της αναστάσεως αυτού και την κοινωνίαν των παθών αυτού, συμμορφούμενος τω θανάτω αυτού, 11 ει πως κατάντήσω εις την εξανάστασιν των νεκρών.»** (Φιλιπ. 3:10-11)

Ο Απόστολος Παύλος δεν ζητά να γευθεί το κακό, παρ' ότι ζητά «να κοινωνήσει των παθών» του Χριστού.

Τα πάθη και ο θάνατος του Χριστού είναι κάτι που θα μπορούσαμε να ονομάσουμε «αμφίπλευρη» εικόνα. Από την μία, αν τα δούμε από την προοπτική των Ρωμαίων στρατιωτών και των ηγετών που απαίτησαν τα βασανιστήρια και την θανάτωσή Του, ο θάνατός Του μοιάζει να είναι η απόλυτη εικόνα του κακού: ο διεστραμμένος βασανισμός και θανάτωση του Αθώου. Όμως η εικόνα αυτή ήταν ανέκαθεν

μια παρερμηνεία των παθών και του θανάτου Του. Το γεγονός αυτό αποκαλύπτει κάτι για την πραγματική φύση των παθών, και την πραγματικότητα που εγώ περιγράφω ως «πάθη που δεν ανήκουν στην Πτώση».

«Σοφίαν δε λαλούμεν εν τοις τελείοις, σοφίαν δε ου του αιώνος τούτου, ουδέ των αρχόντων του αιώνος τούτου των καταργουμένων• αλλά λαλούμεν σοφίαν Θεού εν μυστηρίω, την αποκεκρυμμένην, ην προώρισεν ο Θεός προ των αιώνων εις δόξαν ημών, ην ουδείς των αρχόντων του αιώνος τούτου έγνωνεν• ει γαρ έγνωσαν, ουκ αν τον Κύριον της δόξης εσταύρωσαν» (Α΄ Κορ. 2:6-8).

Οι «άρχοντες του αιώνος τούτου» (οι δαιμονικές δυνάμεις) βλέπουν μόνο την λάθος πλευρά της εικόνας. Τα πάθη και τον θάνατο του Χριστού τα βλέπουν ως ήττα Του. Τα βλέπουν ως θρίαμβο του κακού. Όμως πρόκειται για την «κεκρυμμένη» σοφία του Θεού. Τα πάθη του Χριστού δεν είναι ήττα, ούτε μπορούν να θεωρηθούν έργα του κακού. Ο Άγιος Χρυσόστομος προσέχει, όταν λέει **«...την νύχτα που Τον παρέδωσαν... ή, μάλλον, την νύχτα που Εκείνος παρέδωσε τον Εαυτόν Του...»**

Ο Μέγας Βασίλειος συμφωνεί, με την ίδια έμφαση: **«... διότι, όταν επρόκειτο να προβεί στον εκούσιο, αιμίμηστο και ζωοδότη θάνατό Του...»**

Πρόκειται για ένα «ζωοδότη» θάνατο: είναι μια περιγραφή που επ' ουδενί δεν οφείλεται στο κακό. Τα πάθη του Χριστού δεν είναι μια λανθασμένη κατεύθυνση, ούτε μια απόκλιση από το τέλος τους. Και αυτό, βεβαίως, μας παραξενεύει.

Η καρδιά αυτού του αινίγματος πιστεύω πως βρίσκεται μέσα στην φύση της ίδιας της αγάπης. Λέει ο Χριστός: **«μείζονα ταύτης αγάπην ουδείς έχει, ίνα τις την ψυχήν αυτού θη υπέρ τών φίλων αυτού»** (Ιω. 15:13). Μας λέει ο Ιωάννης πως **«Ο Θεός αγάπη εστι»**. Μέσα στην διδασκαλία της Εκκλησίας εννοούμε πως πράγματι, υπάρχει μια **«θυσία ζωής»** μέσα στην ίδια την Θεότητα. Είναι η αμοιβαία αυτό-κένωση των Προσώπων της Τριάδος. Ακούμε περί αυτού μέσα σε αποσπάσματα δηλώσεων του Χριστού. Μιλάει για το «κεκρυμμένο» του Πατρός, ο Οποίος γίνεται γνωστός μόνο μέσω του Υιού. Ο Πατήρ ευαρεστείται δια του Υιού, και Του έδωσε όλα τα πράγματα στα χέρια Του. Ο Ίδιος ο Χριστός δεν ποιεί το δικό Του θέλημα, αλλά μόνο το θέλημα του Πατρός. Το Πνεύμα δεν ομιλεί για τα πράγματα που αφορούν τον Ίδιο,

αλλά μόνο για αυτά που αφορούν τον Χριστό, κ.ο.κ.. Ένας σύγχρονος θεολόγος έχει πει: «Ο Πατήρ γνωρίζει τον Εαυτό Του, όπως Τον βλέπει μέσα από τον Υιό Του». Νομίζω πως αυτό είναι βαθύτατα αληθές.

Η ανθρώπινη εμπειρία μας θα έκρινε τέτοιες ενέργειες αυτό-κένωσης σαν μια μορφή πάθους. Αν μπορούμε να ισχυρισθούμε πως το να νοιαζόμαστε για τον άλλον πιο πάνω από τον εαυτό μας είναι μια μορφή πάθους, τότε πρέπει επίσης να ισχυρισθούμε πως αυτό το πάθος «δεν ανήκει στην Πτώση», καθ' ό,τι αντικατοπτρίζει την ίδια την αγάπη του Θεού. Σκεφθείτε τον λόγο αυτό: **«διὰ τούτο ο πατήρ με αγαπά, ότι εγώ τίθημι τὴν ψυχὴν μου, ἵνα πάλιν λάβω αὐτήν. οὐδεὶς αἶρει αὐτήν ἀπ' ἐμοῦ, ἀλλ' ἐγὼ τίθημι αὐτήν ἀπ' ἐμαυτοῦ· ἐξουσίαν ἔχω θεῖναι αὐτήν, καὶ ἐξουσίαν ἔχω πάλιν λαβεῖν αὐτήν· ταύτην τὴν ἐντολὴν ἔλαβον παρὰ τοῦ πατρὸς μου.»** (Ιω. 10:17-18)

Ο Χριστός δεν «θανατώνεται» επάνω στον Σταυρό, αλλά ο Ίδιος «θέτει την ψυχήν Αυτού» επάνω στον Σταυρό. Είναι κάτι εντελώς διαφορετικό.

Αυτή η εικόνα της αυτό-προσφοράς του Χριστού είναι εξ ίσου η τέλεια εικόνα της αγάπης – το πιο λαμπρό παράδειγμα του πυρήνα των Εντολών Του. Προσκαλούμεθα να σηκώσουμε και εμείς τον Σταυρό μας. Δεν μας δόθηκε εντολή να ποιούμε το κακό.

Η σύγχρονη σκέψη έχει ως επί το πλείστον ταυτίσει το κακό με τον πόνο. Η απαλλαγή από τον πόνο φαίνεται πως θεωρείται ο ορισμός του «να κάνω το καλό». Βέβαια, ειρωνικότατα, αυτή η αντίληψη έχει γεννήσει τις ποικίλες λογικές για την δικαιολόγηση του φόνου: των αγέννητων, των ασθενών, κλπ. Το «πάθος» μέσα σε αυτό το μοντέλο έχει χάσει την σημασία και το νόημά του. Μόνο η απόλαυση και η αυτό-εκπλήρωση έχουν αξία. Αυτό είναι το ύστατο αποτέλεσμα της ηθικής του καταναλωτισμού.

Η διδασκαλία του Χριστού είναι εντελώς αντίθετη στον Μαμμωνά ως Θεό. Δεν διδάσκει την φιλοκτημοσύνη, αλλά την γενναιοδωρία. Σε κάθε περίπτωση, είναι το δόσιμο του εαυτού.

Υπήρχε κάποτε μια αρχαία αίρεση με το όνομα «Θεοπασχισμός», που έλεγε πως ο Θεός «έπασχε επάνω στον Σταυρό». Η Χαλκηδόνια Ορθοδοξία είπε λεπτολογώντας, πως ο Θεός - σύμφωνα με την ανθρώπινη φύση Του - έπασχε επάνω στον Σταυρό. Αυτό μπορεί να παρερμηνευθεί, κατά τρόπον που να απομονώνει απόλυτα τον Θεό από την δημιουργία Του. Εμείς όμως οφείλουμε να τονίσουμε πως ο

Χριστός - το δεύτερο Πρόσωπο της Τριάδος - είναι το θέμα του Σταυρού· δεν είναι απλώς παρατηρητής της ανθρώπινης φύσεώς Του.

Αυτό το αίνιγμα μπορεί να κατανοηθεί καλύτερα, αν δούμε τον θάνατο και την ανάσταση του Χριστού ως μια **αποκάλυψη** του Θεού, αντί απλώς ως γεγονότα που **συμβαίνουν** στον Θεό. Ο Θεός δεν αλλάζει, με τον θάνατο και την ανάσταση του Χριστού. Μάλλον γίνεται γνωστός δι' αυτών, και δι' αυτών αποκαλύπτεται το μυστήριο της αγάπης Του.

Αυτή είναι η πραγματικότητα που υπαινίσσεται, όταν διαβάζουμε πως ο Χριστός είναι «**το αρνίον το εσφαγμένο από καταβολής κόσμου**». (Αποκ.13:8). Ο Ευαγγελιστής Ιωάννης διασαφηνίζει στο Ευαγγέλιό του πως η «δόξα» του Θεού και η Σταύρωση του Χριστού είναι συνώνυμα. Η Σταύρωση δεν είναι ένα σκέτο γιατρικό για την αμαρτία, αλλά μια αποκάλυψη της δόξας του Θεού.

Σκεφθείτε την ακόλουθη δήλωση (από το «The Art of Seeing: Paradox and Perception in Orthodox Iconography» - Η Τέχνη της Παρατήρησης – το Παράδοξο και η Αντίληψη στην Ορθόδοξη Εικονογραφία, Kindle, 1369). Το περίγραμμα που διαγράφει την “μορφή του δούλου” περικλείει πλήρως το πρόσωπο και το έργο του Χριστού, καθ' ό,τι ολόκληρη η ζωή Του ήταν μια συνεχιζόμενη, αδιάκοπη αυτόπροσφορά. «Όλη η ζωή Του, όσο ήταν μαζί μας, δεν ήταν παρά μονάχα αδιάκοπα πάθη. Ο Γολγοθάς ήταν μόνο η τελευταία πράξη, όπου όλα συνέκλιναν σε ένα σημείο κλιμάκωσης.»¹

Ο θάνατος του Χριστού επάνω στον Σταυρό ούτε ήταν κάποιο μεμονωμένο συμβάν, ούτε ένας τραγικός εκτροχιασμός της αποστολής Του, αλλά μάλλον αποκάλυψη της μορφής του είναι Του. Έτσι, η αυτόκένωση που περιγράφεται από τον Απόστολο Παύλο είναι η εν χρόνω πραγμάτωση της αιώνιας, αυτοθυσιαζόμενης αγάπης του Χριστού, αφού Εκείνος είναι ο «Αμνός του Θεού» (Ιω.1: 29, 36), ο «**εσφαγμένος από καταβολής κόσμου**.» (Αποκ.13: 8), και ο Οποίος θα συνεχίζει να πάσχει, έως της συντέλειας του αιώνας».²

Το διηνεκές χωροχρονικό μυστήριο της παρουσίας του Θεού και της συμμετοχής Του στα πάθη όλων των ζώντων, καθιστά το σημείο του Σταυρού μια βεβαίωση όλων όσων είναι, όσων ανέκαθεν ήσαν ή πρόκειται πάντοτε να είναι. Με αυτόν τον τρόπο, η θεϊκή κένωση γίνεται μια θεμελιώδης – και μάλιστα οικουμενική – αρχή, ώστε «όποιος

έχει κατανοήσει το μυστήριο του Σταυρού, έχει κατανοήσει το ουσιαστικό περιεχόμενο των πάντων.»³

Αυτή είναι η εικόνα που μας φανερώνεται μέσα από τον θάνατο και την ανάσταση του Χριστού. Την περιέγραψα ως «Πάθη που δεν ανήκουν στην Πτώση», διότι δεν μας καταστρέφει, ούτε μας εκτρέπει ή μας ζημιώνει, αλλά μας ανανεώνει, μας ολοκληρώνει – μάλιστα μας θεώνει.

Υποσημειώσεις:

1. Γέρων Σωφρόνιος, «Οψόμεθα τον Θεόν καθώς εστί» (Εσσεξ, 1992), σελ. 381.

2. Μάξιμος Ομολογητής, «Μυσταγωγία» 24 (PG 91: 713B); πρβλ. Διονύσιος Αρεοπαγίτης, Επιστολή 8 (1100D).

3. Μάξιμος Ομολογητής, «Πρώτος Αιών Θεολογίας» (PG 91: 1108B)4. 5

Πηγή : <https://blogs.ancientfaith.com>